

EGY ÉLVE ELTEMETETT VÁROS REGÉNYE

Óbuda multja,
jelené és jövője

Írta: KRUDY GYULA

A Flórián-szobor megszólal

A régi pesti polgármesterek, ha útjuk elvezetett a harmadik kerületi Flórián téren, üldögélve a város fogatában és a város méltóságát jelentő lobogó tollas hajdú árnyában: gyakran hallhatták a kiáltást:

— Megcsaltatok!

Halotta ezt a kiáltást a spanyolszakállú Ráth Károlytól kezdve a legünnepélyesebb polgármestert jelentő Márkus József minden pesti polgármester, aki Óbudán átkocsizott, ha erre volt útja, de leginkább elkerülték ezt a panaszkodó városrészt, éppen a Flórián-szobor megszólalása miatt.

De panaszkodva kiállottak a polgármesterekre a szentlélektéri öreg szentek, — ezek a szakállas kőemberek, akik hosszú ideig, ez évig nem jutottak új ruhához; — kiállott a Zsigmond tér szobra; — hogy a lakosságról ne is beszéljünk, amely „mindenféle kérelmekkel“ zavarta a budapesti városháza nyugalmát.

Öreg küldöttségi tagok csizmáját rakták a padlásra, akik hajdanában a törvényben is megerősített óbudai híd felépítését szorgalmazták... esztendőök során türelmes régi polgárok intézkedtek a halálóságukon a hátramarandó ingatlanjaik felől arra az időre, amíg az óbudai hidat felépítik... nélkülözéssel és emberfeletti takarékosággal „tartottak kezükben“ százeztendőös (vagy még régibb) házakat, ingatlanokat eleven emberek, akik Óbuda jövőjében úgy bizakodtak, mint a Nagypéntek után következő feláradásban (A lakosság vallásos alapon éli mindennapi életét.)

— Megcsaltatok! — kiállották a szobrok Budapest felé, miután más nem igen szólalt meg hosszú évtizedeken át Óbuda érdekében.

A polgárság megtartotta szokásos búcsúit Flórián emlékeztérére; megünnepelték képviselők választásait; a fúvós zenekarokra, valamint a kiskocsmárosokra mindig szükség volt, ha valamely népies mulatság lezajlott a pillisi hegyek alatt és a szentendrei síkságon elterülő városrészben. Az élet ment, mendegélt... Asszonyok megöregedtek. Mind ritkábban jöttek elő a száritókötelekkel beakasztott hosszú udvarokból. A férfiak megszokták, hogy a Lajos uccán végigvágtató szilaj villamoskocsi elöl a fal mellé kell lapulni!

S ugyanígy lapult meg a régi házak falai mellett minden óbudai fantázia, amely hajdanán a jobblétről álmodozott.

Az óbudaiak elcsábítása

Szent Flórián, a pajzzsal és dárdával, sisakban és római légionárius bivalybőr mellvértében, valamint Szent András, vállán a keresztfa egy gerendájával vigyáz általában Óbudára — úgy a plebáni templom vasláncokkal is elzárt környékére, de a távolabbi, hegynek kanyargó, vagy Budapest felé ereszkedő uccáskák lakóira is.

A vasláncokkal zárt plebáni területre legszívesebben a fehérvirágos, kétlovas, divatból kiment (de az óbudai kocsiszínekben megmaradt!) esküvői fiákerokat, vagy a modern kor berautóit engedti be a sekrestyés.

Régebben, 1872 előtt az óbudai polgármesterek főbírák is együtt vigyáztak az említt szent férfakkal az óbudai eseményekről: a legkanyargósabb, szinte mesemondásos, voltaképpen pedig a hegyek szelei ellen csavargó, rejtőzködő uccáskákra, de jött báró Podmaniczky Frigyes, a Közmunka Tanács legnyájasabb elnöke, aki különböző ígéretek tett az óbudaiaknak, főleg az építkezésekről, amelyet itt megindít, mint akár a Sugár-úton, amelyből Európa legszebb útját építette. A sokszázesztendőös óbudai házikók lakói néha átsónakáztak Pestre, hogy a Báró fővárosi építkezéseit szemügyre vegyék, két szemükkel győződve meg arról, hogyan

épült Dalszínház a tóparti csárda helyére, hogyan vágja az öreg Harkányi az első kapavágást a Harkányi-ház helyén, hogyan licitálnak Haggemacherék a telkekre és — az óbudaiak engedtek a Báró csábításainak Budával együtt egyesültek Pesttel, bár talán Óbuda érdemelte meg volna multjánál fogva, hogy önálló központja legyen az országnak.

Óbuda megadta magát, „betársult“ a nagy Budapestbe, elbúcsúzott önállóságától, része lett csak egy világvárosnak, amely eseményre a helybeli öreg polgárok még mindig elégedetlenül rázzák a fejüket.

— Semmi szükség nem volt arra, hogy adófizetői legyünk egy nagyvárosnak, amely igazában nem törődik velünk.

Azok, akik a használaton kívüli régi temetőben nyugsznak, a régi emberek felelhetnének a dolgokért. De sorra elszökdöstek a régi temetőbe, ahol a csontvázaikkal rugdalják egymást az elkövetett hibáért.

A szalonnát pirító diák

Óbuda, bár éppen olyan ceremonális körülmények között csatlakozott Nagy-Budapesthez, mint akár Buda (Kőbánya), megmaradt az önállóságát is immár elvesztett külvárosnak. Addig legalább mezőváros volt, de most „semmi se lett“ a világváros területén.

De valami mégis csak megmaradt a régi Óbudából.

Furcsaságos tréfákban, anekdotákban, adomákban sokszor emlegetett távoli kirándulási helye lett a fővárosi polgárságnak, ahová leginkább szüretre, búcsúkra, borkóstolóra, dísznótorra, hasonló népies ünnepélyekre volt szokás útrakelni. Azonkívül itt voltak a hévizek (a Császárban és a Szt Lukácsban), amelyeket betegek és bálozók látogattak. S itt maradtak a girbe-gurba uccák, ahol kezükben lóbált kalappal, majáliszó kedvvel sétálgattak a lóvonatúval (később villamos-szal) idebujdosott pesti szerelmespárok, akik tudvalevőleg szeretik az ismeretlen, magános helyeket.

Esztendőökig csak veterán zenekarairól, braunhaxler-eiről (szőlőmunkásairól), ódon-ságairól lett volna nevezetes Óbuda a köztudatban, ha a különböző gyárosok fel nem felelnek vala a fővároshoz való közelségét.

A dohánygyár után ide húzódtak ki Goldbergerék, a Kartonnyomó, az Első magyar textilgyár, Leipzigerék, de az Ujlaki téglagyár is, amely füstölő kéményeivel manapság elkormosítja a városrész kellős-közepét.

A gyárak kezdenek jövedelmet hozni az óbudaiaknak, miután a filoxéra kipusztította a hegyek szőlőit, a híres „óbudai vörösbőr“ már csak régi borkereskedők árjegyzékeire szorult, mind megitták azok a pesti kirándulók, akik szalonnát és a szalonna megpirításához értő dárát is hoztak magukkal egy-egy óbudai kiruccanáshoz. Utóvégre nem táncolhatott minden kiránduló hölgy a Császárfürdő platánjai alatt, némelyeknek a szabad természetben is meg kellett telepedni, ahol szerelmes andalgás közepette csak jótékony teendő lehet a tűzrakás a hegyoldalon, a nyársra húzott szalonnadarabok megpirítása ugyanott, amiközben az „óbudai vörösbőr“ sel teli palackokat a földbe ássák, de nem örök időkre.

Ha a sors is azt akarta volna: Óbuda és környéke megmarad mindvégig az orruknál fogva vezetett, „becsapott“ polgárok városrészének, akikhez nevetni, mulatni, szórakozni szokás járni, akikről mindenféle meséket lehet terjeszteni, akiknek „elmaradottságáról“, ódon világfelfogásáról beszélni lehet, de jött a háború és annak első évében megbukott a „harmadik kerületi takarékpénztár“, amikor az óbudai polgárság szinte egyetlen nap alatt hét és félmilliónyi betétjét, illetőleg krajcárunkint megtakarított pénzt vesztte el. Fiait elviszik katonának (a hősi halottak névsora ott olvasható a plebáni templom falán), nyomorúság költözik a sorsát addig

kedélyesen viselő városrésze, amelytől még a szerelmesek orcái is elkomorulnak. Az öreg apátplébános úr alig győzi mindennapi sétáit a Templom uccától kezdve a Kiscelli útból nyíló vadregényes uccáskákra, ahol a háború folytán özvegyi sorba jutott asszonyok, pártában maradt lányokat és a nevezett bankbukás után elszegényedett férfiakat vigasztalja. A meleg kiskocsmákat, ahol vigasztalódni lehetne, olyan korán zárják, hogy az óbudai hangulatokba szerelmes pestieknek kirándulni sem érdemes.

Szalonnát alig pirítanak már a hegyoldalon: a sramlisók, harmonikások (Tomasek) a Béringerben, a Miklós uccai öreg Raabnál Kéhlínél, Müllernél (akit itt Möllernek neveznek), úgynevezett hadi-nótákat fújnak a régi bécsi muzsika helyett; disznótort a „svábosan“ töltött híres vörösbőrű alig tartanak a hivatalos és hivatalos rekvirálás miatt, az otthon maradt boltosnék férfi-nevet vesznek fel (mint például Reichenfeldnéből a háború alatt egyszerre „a Kálmán“ lett), hogy könnyebben megbirkózhassanak a feladatukkal.

Néha panaszos bűgással bevonul egy-egy megsebesült monitor az óbudai hajógyárba reparatura végett; majd egy őszi napon feldefilírozik az egész monitor-csapat az Al-Dunáról, elbújik a Dunaágra és a fővárosban tombol a forradalom.

A legrégebb zsidók az óbudaiak

Szent Flórián és Szent András hívei mellett van Óbudának egy törzsekös lakossága, amely szinte történelmi idő óta lakja ezt a gettóhoz egyébként is hasonlatos városrészt, amely lakosság „maradiság“ dolgában nem sok „fört adhat“, mint itt mondani szokás: a keresztény lakosságnak.

Ezek a lakók nem mások, mint az óbudai zsidók, akik vagy százötven év előtt építtek azt a hatalmas méretű templomot, amely ott emelkedik a Lajos ucca és Tél ucca sarkán, a Dunáról messziről látható, csak éppen tornya nincs, mint a plebáni vagy kálvinista templomnak. De szombati látogatói vannak még bőszéggel, mert a mindenkor rabbinusok nagyon ügyeltek a hiveik vallásosságára és úgy a virágzás (a ferencjózsefi idők), mint az üldözés (a tilalmi idők) éveiben az óbudai zsidók szilárdan kitartottak hitük mellett. (Vallás-elhagyás alig fordult elő!)

Fel vannak jegyezve a rabbinusok nevei, akik itt hiveik lelkiállapotáról gondoskodtak, és hozzásegítették az óbudai zsidóságot, hogy már nyomai a Jagelló-királyaink alatt feltehetőek.

Sőt tud a történelem egy bizonyos óbudai zsidóról, akit okosságánál, gazdagságánál és hasznos tulajdonságainál fogva „a zsidók hercegé“nek neveznek, aki Mátyás király felesége, Beatrix királyné budai bevonulásakor ugyancsak kirukkolt száz lovas zsidóval a királyné tiszteletére a budai országútra (Böven lehettek már akkor is Óbudán, ha száz lótermett legény akadt belőlük a „zsidók hercegének“ vezetése alatt.)

A történelmi könyvek sokkal többet tudnak erről a dolgról és általában a budai zsidók adatairól, akik mindenkor szerettek a királyok közelségében lakni, még ha „pauzálé“ kellett is fizetniük az ott tartózkodásért, mint akár Báthory Zsigmondnak fizettek 500 talért Erdélyben. A régi királyoknak (de még Ferenc Józsefnek is például a bécsi krach idején) a zsidók gyakran kölcsönöznek pénzt. A Jagellók alatt pláne szüksége volt rájuk Ulászlónak és II. Lajosnak, majd feleségének, az özvegy Mária királynénak. A zsidók óbudai megtelepülése, itteni berendezkedése tulajdonképpen arra az időre tehető, amikor a magyar urak annyira elhatalmasodtak, hogy legszegényebb volt közöttük a koronás király, akinek ott kellett pénzt szerezni, ahol tudott: a budai és óbudai zsidók erszényéhez fordult

Mégis csak a leg-
o. csöb és legjobb

**öltönyök,
telikabátok**

vásárolhatók készen és rendelhetők
mérték után

Platschek Vilmos

férfi-, fiu- és gyermek-ruhaárúházában

Károly körút 28

(Központi Városház épület)

Senki se mulassza el!

a 36 év óta közkedvelt ruhához

óriási es elsördendő raktárat

megtekinteni!

segélyért. Dobzse László, bármily szigorúan bánik vele a puritán történelem, nem fordulhatott máshoz kölcsönért, mint az óbudai zsidókhoz. Így néha akadtak jó napjai is azokban az időkben, mikor már Szapolyai János döngette a trónusa körül a pádimantumot sarkantyús lábával. A mohácsi vész után az éjjel és titkon menekülő Mária királyné nyomán indultak el az óbudai zsidók is és ott voltak körülötte Pozsonyban, letelepedtek a közeli Sopronban, amint ezt éppen az a toll írta meg néhány regénykönyvben, amely toll ezeket a sorokat rója. Ha Óbuda néha nélkülözte a zsidó lakosságot, annak az volt a jele, hogy a király se lakik a szomszédos Budán.

... Manapság nincs „hercegük“ az óbudai zsidóknak; azok a királyoknak és más, alsóbbrendű királyhű alattvalóknak nyújtott kölcsönök is divatjukat multák; az élet átídomult a maga hamuszínű, keserves, szinte történetellen valóságára, amely nyomorúságról a bibliai hét szük esztendőök se jegyeznek fel semmi különösebb mondanivalót; a zsidók és keresztények egyformán szenvednek a legnagyobb penitenciára ítélt országban. A régi óbudai zsidó temetők sírkövei összekeveredtek a mult idők maradványai között például az ugyancsak Óbudán sokáig stációzó rómaiak sírköveivel. A régészek eleinte vitakoztak rajtuk: a rómaiak voltak-e zsidók, vagy a zsidók rómaiak? Aztán a köveket beépítették az óbudai házakba, amelyek éppen azért bírják a száz évek muladozását fejük felett, mert még régibb kövekből vannak építve.

Régi és új asztaltársaságok

A háború és a forradalom éveit Óbuda éppen olyan lassan tért magához a legnagyobb emberi nyavalyából, amely az eleven világot érte, mint a többi városok a világon.

A régi erkölcsök viszatértének első látható jelei voltak a különböző asztaltársaságok, amelyek az itteni vendéglőkben ütötték fel „irodáikat“.

Valóban, manapság nem lehet más szóval kellő értelemben jelezni a mostani asztaltársaságokat, a régi vidám összejövetelekhez mérve a helyzetet.

A régi óbudai asztaltársaság egy második otthon volt, amely pótolta a valódi otthonért, de még a hűtlen szeretőért is. Széles mosolyok, tréfák, vidám erkölcsök, sűrű tartó barátságok hazája, te régi asztaltársaság! Ahol az asszonyok legfeljebb a vendégjog alapján szólhattak bele az eseményekbe, de nem volt a világon olyan asztaltársaság, amelynek például nő lett volna az elnöke. (Erre még maga Déri-Leidenfrost Gyula se gondolt, aki először szerkesztette az asztaltársaságok közlönyét.)

Az óbudai asztaltársaságok például az öregebb és ifjabb Raabnál, a Kéhlínél, a Müllernél még pesti előkelő urakat, tábornokokat, egyetemi professzorokat, orvosokat, írókat gyűjtöttek magukba, mint egy szerencsapakába, ahová a fővárosi élet fáradalmasságai elől néhány órácskára beugrott a pesti ember. Elment Óbudára felejtleni Elment Óbudára nevetni, dalolni, rcfálkozni. Az emberek összes tulajdonaik közül leginkább a kedélyüket paskolták be az utáráshoz. Tagadhatatlanul vannak még manapság is

ilyen programmal alakult asztaltársaságok Óbudán, nyáron vadgesztenyefák alatt, télen meleg kis szobákban, de a legtöbb asztaltársaság, amely Óbudán „hivatalosan” működik, tulajdonképpen az óbudaikból alakult „spór-egylet”, azaz takaréktársaság.

Régi erkölcsű, régi szabású alakulás, amelyet századok szokása őrzött meg. Kispénzű, kevés jövedelmű emberek egyesülése, akik szombat esténként valamely vendéglőben megjelennek, néhány pohár bort is megisznak, de tulajdonképpen azért egyesültek, hogy a közös kasszába bizonyos összegecskéket hetenként befizethessenek, amelyeket aztán előveszhetnek például házbérfizetések idején, de karácsonykor feltétlenül, mert új esztendőben kezdődik a befizetések új turnusa.

A „spór-egylet” tagja lehet asszony is. De a könyvelés helyén, az elnök és pénztáros székében a vendéglő és környéke legtekintélyesebb férfiai ülnek, megannyi félbenmaradt Lánosz Leó, szakállasan, szigorúan, ügybuzgósán vigyázva a tagok takarékosági hajlandóságára.

Igaz, hogy a 7 és félmillió békekorona, amely Óbudán 1914-ben elveszett, aligha jön vissza a mai fillérekből, de az idei karácsonykor mégis csak szétosztanak legalább 86,000—100,000 pengőt az egyletek tagjai között. Ez is valami e nehéz időkben.

Az óbudai asztaltársaságok, amelyek hajdanán ugyancsak nem voltak „semmi jónak elrontói”, szüreti ünnepélyeket, bálakat, névnapokat tartottak, ma jóformán csak a takarékosági befizetések kedvéért állanak fenn. A „hivatalos idő”, azaz az utolsó befizetés után azonban mégis csak előkerül a kártyacsomag, amelynek segítségével eldöntik néhány liter boricának a sorsát.

Miután Óbudán nem terem többé bor, az itt kimérésre került borokat többnyire Vadkeri vagy Kecskemét felől hozzák. A vendéglősök azonban úgy kezelik boraikat, mintha maguk termelték volna azzal a szent szeretettel, amellyel a borokat termelni szokás. Bár az 1872-iki törvény óta Óbudának külön jelentősége megszűnt a nagyranövekedett Budapest történetében, mégis csak azt kell mondanunk, hogy szakértő borivók szerint manapság is Óbuda területén mérik azokat a kedves magyar borokat, amelyek a régi világot, a régi erkölcsöt, a régi jó szokást visszavarázsolják az emberi szívekbe. Egészen elszomorodott embert nem igen visz az éjfélutáni villamoskocsi Pest felé.

A híd! Mindig csak a híd!

Sétáinkban, vagy a plebáni templom mélyhangú harangját hallgatva a zeg-zugos uccákban, vagy a falusiasan kopár Dunaparton, ahová a zöldségek kertek nyílnak, mintha mérfuldekre került volna a sétáló a pesti korzótól: néha gondolkoztunk Óbuda jövődjén, mint az olyan vidéken szokás, ahol huzamosabb ideig (tán az öröklétig) megtelepedett az ember.

Vajjon meddig állnak még ezek a félig földbe ereszkedett házikók, mint a vetőkártyában is, a ház öregasszonyt jelent?

Vajjon meddig merengnek az ablakok mögül a szépleány-szemek, hogy igazi hercegeket is megpillanthassanak az óbudai uccákon, amint leánykérőbe vagy ismeretség végett elindulnak ide a messzi Pestről?

Vajjon a kis vevőközönségre szorított kereskedők, iparosok meddig bírják még a majdnem céltalan álldogálást boltjaik és műhelyeik előtt, amikor a megszokott, mindennapi és főleg kevésbé pénzü vásárlókon kívül aligha láthatnak másokat is a girbe-gurba kövezeten járdogálni?

Csakugyan elevenen volna eltemetve ez a városrészes, mint sokan tudni vélik, akik a hetvenes évek óta várnak valamely sorsváltozást az ide csak ködbeborultán látható pesti tornyok felől? Mondj egy jó szót Óbuda jövője felől ott a téren Szent Flórián, mit gondoljunk a holnapokról, amelyek talán éppen úgy megsemmisíthetik a történelmi Óbudát, mint a művészi emlékekben gazdag Tabánt, ahol már bontják a régi házakat (mielőtt összedőlnek), de újakat nem építenek helyükre? Csakugyan igazuk van az újpestieknek, az erzsébetfalvaiaknak, akik azért nem akarnak Budapesthez csatlakozni, hogy ne jussanak arra a sorsra, a mellőzés sorsára, mint Óbuda és Kőbánya jutott?

... Akárhogy latolgatjuk a jövődöt: Óbuda jövődjének kedvezőbb fordulatot

nem adhat más, mint az ötven esztendeje ígért híd megépítése.

Az eddigi fővárosi hidak mind oly groteszken épültek, hogy egytől-egyig nekimennek valamely budai hegynek, hogy a hidak környéke a balparton már ezért sem fejlődhet. Az óbudai híd volna az egyetlen, amely sík vidéken, tágas, építkezésre való parti tájakat kapcsolna össze a Dunán. Mindkét parton egyszerre új városrészek teremnének a földből, házak bújnának elő, amelyek a jövőd számára készülnének, míg most egyik parton se építkeznek senki, mert nem tudja a híd fekvésének irányát. (Mindamelllett az óbudai házak még önfeládozóan tartják az árukat, nem engednek a háztulajdonos polgárok a házaik értékéből, pedig ötven esztendeje várnak az idők változására!)

Híd nélkül a holtak városa marad Óbuda, amelyről kellemesen lehet olvasni a kalandregényekben, vagy ábrándos románcokban, de benne élni a mai embereknek annyi lesz, mint ötszáz esztendővel visszaigazítani az óramutatót.

(Bár a hídra nézve is van egy megjegyzése a legrégebb, szóval még a „híd előtti” időből maradt óbudai polgárnak, mondván: „Addig örüljenek míg nincs hidunk, amelyen át majd idejöjjenek az Angyalföld összes csirkefogói, akik most kénytelenek odaát maradni a Duna túlsó partján.”)

Egyéb óbudai álmok

A jelenleg élve eltemetett városról gondolkozva és beszélgetve, felmerülnek más lehetőségek is a jövődöre nézve, amikor Óbuda megint számítani fog valamit a világvárosban.

A közlekedés javításáról tanácskoznak a helybeli okos emberek (legalább is annyi idő óta, mint a hídról). Kevés és rossz a villamosközlekedés, autóbust nem látni (most már éjszaka látnak), míg a hajók többnyire csak elfüstölögnek Óbuda mellett.

A harmadik terv volna a Nemzeti Stadion építése az óbudai szigetre. Ez a sportoknak szentelt csodaépítmény már csak azért is inkább tétetnék ide, mint a tervbevett Ferencvárosba, mert hisz erre vezet a külföldre vivő bécsi út. Erre, Óbuda felé kell jönni a fővárosba minden idegennek, aki megcsodálná a Nemzeti Stadiont!

A partok mentén már valamiképpen nyaranta van valamely vízi élet. Sátrak és vízi házak szegélyzik a partokat csaknem: Szentendréig; csónakosok, napozók, nyaralók hangoztják a partmenti életet, de ebből csak kevés jut az igazi, a belső, az élve eltemetett Óbudának. Ha a folyam partján „zajlik” is a nyári élet, a Szőlőskert uccában egy lépéskoppánással se hangzik több.

Alszik, álmodozik, de főként vénül a gyönyörű Óbuda a gyönyörű romantikájával, a mesében boldognak mondott, de igazában szerencsétlen házikóival, pókhálós udvaraival, amelyekben hajdan legalább jósnők várták harisnyát kötögetve pesti látogatóikat, amíg ez a szokás divatban volt, vagy a szomszéd házban a kártyavető adott tanácsokat a szerelem csalódottjainak.

Nem mozdítanak meg egyetlen követ sem a helyéről, de a házak mindig kisebbek, az utcák szűkebbek, a gondolatok szomorúbbak lesznek.

A büszke anekdota, amelyet egykor a Ferenc császár előtt Bécsben tisztelő óbudaiakról beszéltek, ismét megvalósul. Azt kérdezte a császár-király:

— Maguk magyarok?

— Nem, mi óbudaiak vagyunk! — hangzott a büszke válasz.

Maholnap a többi magyarok közül ugyanígy megismerhetni a reménytelen, elevenen eltemetett, elpusztulásra szánt óbudai polgárt. (1931. Karácsony.)

Szép lesz

Fehér Jolán kozmetikában

Vilmos császár út 15/a lélem. Tel: 16-4-93
Bazilikával szemben

Díjtalan tanácsadó

Tanítványok felvétele